

ZÁRÓVIZSGA TÉTELEK

értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányon

1. A gyógypedagógia fogalmi rendszere

- hazai és nemzetközi hagyományok,
- alapfogalmak,
- tudományos megközelítések.

- Fazekasné dr. Fenyvesi Margit: A pedagógiai diagnosztika elméleti és gyakorlati tartalmi megújítása. 2.4. Gyógypedagógiai alapfogalmak. „Mentor(h)áló 2.0 Program”TÁMOP- 4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt
http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/A_pedagogiai_diagnosztika_elmleti_s_gyakorlat_i_tartalmi_megjtsaV2/24_gygyppedagogiai_alapfogalmak.html
- Gordosné Szabó Anna (2004): A hagyományait megőrizve megújult magyar gyógypedagógiai tevékenység. In: Gordosné Szabó Anna (szerk.): *Gyógyító pedagógia*. Medicina Kiadó, Budapest. 11-18.
- Hatos Gyula (2008): *Az értelmi akadályozottsággal élő emberek: nevelésük, életük*. APC- Stúdió, Gyula. 11-18.
- Hatos, Gyula (2015) *Az értelmi akadályozottság értelmezésének változásai* Pedagógiatörténeti Szemle, 2015 I. évf. 1. sz. 1–11
- Illyés Sándor (2000): A magyar gyógypedagógia hagyományai és alapfogalmai. In: Illyés Sándor (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE, Budapest. 15-38.
- Illyés Sándor (2004): Tudomány és gyakorlat a gyógypedagógiában. In: Gordosné Szabó Anna (szerk.): *Gyógyító pedagógia*. Medicina Kiadó, Budapest. 55-69.
- Máténé Homoki Tünde: Gyógypedagógiai gyakorlatok kézikönyve. 2.3. A gyógypedagógus tevékenysége. „Mentor(h)áló 2.0 Program”TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt
http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Gygyppedagogiai_gyakorlatok_kziknyve/23_a_gygyppedagogus_tevkenysge_s_kompetencii.html
- Meggyesné Hosszu Tímea (2012): Paradigmaváltás a gyógypedagógiában In: Benedek- Vadász (szerk) (2012): *Perspektívák a neveléstudományban*. Válogatás a Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola kutatóinak írásaiból. Pécs, 370- 382.
- Mesterházi Zsuzsa (2000): A gyógypedagógia, mint tudomány. In: Illyés Sándor (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE, Budapest. 39-80.
- Mesterházi Zsuzsa (2001, szerk.): *Gyógypedagógiai Lexikon*. ELTE BGGYFK, Budapest. Mesterházi Zsuzsa (2004): A gyógypedagógiai folyamatról. In: Gordosné Szabó Anna (szerk.): *Gyógyító pedagógia*. Medicina Kiadó, Budapest. 19-40.
- Mesterházi Zsuzsa (2004): „...A mélyben folyamatosan ugyanaz a bűvópatak táplálta...” A gyógypedagógia elméletképzésének főbb irányai. In: Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás (szerk.): *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*. ELTE BGGYFK, Budapest.
- Sándor Anikó, Horváth Péter László és Radványi Katalin: A gyógypedagógia és a társadalmi kirekesztés új formái. In: *Gyógypedagógiai szemle*, **43.** 2. sz. 117-130.
http://www.prae.hu/prae/content/gyosze/GYOSZE_2015_02_web.pdf
- Seidel Michael (2004): A funkcióképesség, fogyatékoság és az egészség nemzetközi osztályozása FNO. *Szociális Munka*, **16.** 2. sz.
- Zászkaliczky Péter (2004): A gyógypedagógiai antropológia kérdésfeltevései. In: Gordosné Szabó Anna (szerk.): *Gyógyító pedagógia*. Medicina Kiadó, Budapest. 41-54.
- Zászkaliczky Péter (2006): Az antropológiai stúdiumok jelentősége a gyógypedagógusok képzésében. *Gyógypedagógiai Szemle* - 34. évf. 2. sz. (2006. április-június)
http://epa.oszk.hu/03000/03047/00033/pdf/EPA03047_gyosze_2006_2_098-103.pdf
- Zászkaliczky Péter (2015): Adalék a normalitás fogalmához a magyar gyógypedagógiai tradícióban. In: *Pedagógiatörténeti Szemle*. **1.** 1.sz. 12-19. http://www.jgypk.hu/pedtort/wp-content/uploads/2014/12/2015_01.pdf

2. Az értelmi akadályozottság meghatározása, az állapot jellemzői

- nemzetközi alapfogalmak, állásfoglalások és ajánlások,
- a terminológia változásai a magyar gyógypedagógia történetében,
- az értelmi akadályozottság meghatározásának pszichometriai – szociális – biológiai kritériumai,
- megjelenési gyakoriság,
- az értelmi akadályozottság elhatárolása más állapotoktól.

Csákvári Judit–Mészáros Andrea (2012): Értelmi fogyatékos (intellektuális képességgal élő) gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja
http://paks.tmps.hu/userfiles/files/diagnosztikai_kezikonyv_4fejezet.pdf

Hatos Gyula (2002): Az értelmi akadályozottság értelmezésének változásai. In: *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, 3. 1. sz. http://www.jgyph.hu/pedtor/wp-content/uploads/2014/12/2015_01.pdf 1-11.

Hatos Gyula (2008): *Az értelmi akadályozottsággal élő emberek: nevelésük, életük*. APC- Stúdió, Gyula. 11-52.

Hatos Gyula (2010): Értelmi akadályozottság és változás. In: Radványi Katalin (szerk.): *Másképp? Intellektuális fogyatékosokkal élő emberek gyógypedagógusainak tankönyve*. ELTE BGGYK, Budapest. 11-30.
http://www.eltereader.hu/media/2020/04/M%C3%A1sk%C3%A9pp-jegyzet_READER.pdf

Hatos Gyula (2012): *Életkilátás - Életkísérés az értelmi akadályozottsággal élők körében*. ELTE BGGYK, Budapest.

Hatos Gyula (2015): Az értelmi akadályozottság értelmezésének változásai. In: *Pedagógia történeti Szemle*. 1.évf.1.sz. 1-11. http://www.jgyph.hu/pedtor/wp-content/uploads/2014/12/2015_01.pdf

Kalmár Magda (2007): *Az intelligencia alakulásának előrejelezhetősége és váratlan fordulatai*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

Lányiné Engelmayer Ágnes (2012): *Intellektuális képességgal és pszichés fejlődés*. Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest. 15-145.

Magyar Adél Márta és Prof. dr. Pukánszky Béla (2015): *Az értelmileg akadályozott gyermekről és felnőttéről alkotott mentális kép történeti, kulturális változásai az elzáró intézményrendszer fejlődés-történetének tükrében*. Digitális tananyag. „Mentor(h)áló 2.0 Program” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt. SZTE JGYPK, Szeged.
http://www.jgyph.hu/mentorhalo/tananyag/Az_ertelmileg_akadalyozott_gyermekrol_es_felnottrol/

Ribiczei Nóra: Környezeti hatások és intellektuális fejlődés – Különböző megközelítések a környezet releváns aspektusainak megragadására. *Gyógypedagógiai Szemle* - 35. évf. 1. sz. (2010. január-március)
http://epa.oszk.hu/03000/03047/00048/pdf/EPA03047_gyosze_2010_1_046-060.pdf

3. Az értelmileg akadályozott ember és környezete, a társadalmi befogadás

- normalizáció, integráció, inklúzió, autonómia, önálló életvitel, önérvényesítés, participáció,
- nemzetközi és hazai fogyatékosügy jogszabályok és programok,
- a civil szektor szerepe, hatásai,
- a szocializáció folyamata és korlátai.

A fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény

Hatos Gyula (2007): Búcsú a normalizációs elv atyjától. In: *Gyógypedagógiai Szemle*, 35. 2. sz. 154-156. http://prae.hu/prae/content/gyosze/gyosze_2007_2_full.pdf

Hatos Gyula (2008): *Az értelmi akadályozottsággal élő emberek: nevelésük, életük*. APC Stúdió, Gyula. 53-88.

Kállai György (2013): INTEGRÁCIÓ ÉS FOGYATÉKOSSÁG. Kultúra és közösség.
http://www.kulturaeskozseg.hu/pdf/2013/1/KEK_2013_1_02.pdf

Kálmán Zsófia és Könczei György (2002): *A Taigetostól az esélyegyenlőségig*. Osiris Kiadó, Budapest.

Kőpatakiné Mészáros Mária és Singer Péter (2005): *Módszertani kaleidoszkóp az együttnevelés gyakorlathoz*. OKI, Budapest.

Martonné Tamás Márta (2006, szerk.): *Integráció és inklúzió - fejlesztő módszerek a közoktatásban*. Trefort Kiadó, Budapest.

Nirje, Bengt és Perrin, Burt (1998): *A normalizációs elv és félreértelmezései*. ÉFOÉSZ Budapest.

Papp Gabriella (2007): A pedagógus megváltozott felelőssége az együttnevelésben.

Gyógypedagógiai Szemle, **35.** 2. sz. 114-118.
http://prae.hu/prae/content/gyosze/gyosze_2007_2_full.pdf

Papp Gabriella (2012): Az integráció, inklúzió fogalmak tartalmi elemzése gyógypedagógiai megközelítésben nemzetközi és magyar szinten. *Gyógypedagógiai Szemle*, **40.** 4. sz. 295-304. http://www.eltereader.hu/media/2013/05/GYOSZE_2012_4.pdf

Zászkaliczky Péter (1998. szerk.): *Függőségtől az autonómiáig*. Kézenfogva Alapítvány, Budapest.
<http://www.kka.hu/soros/kiadvany.nsf/44cfa372d3c5a279c1256e9600682640/b56129e5ec82a6b4c1256e9900487a08?OpenDocument>

Zászkaliczky Péter (2013, szerk.): *A társadalmi és az iskolai integráció feltételrendszere és korlátai*. ELTE Kiadó, Budapest.

Zászkaliczky Péter és Verdes Tamás (2004): *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar – Kölcsény Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest.

4. Kora gyermekkori intervenció az értelmi akadályozott gyermekek ellátásában

- a korai ellátás öt közös jellemzője az európai szolgáltatásokban;
- az ellátásban megjelenő ágazatok szerepe, feladata az észleléstől a szolgáltatásból való kilépésig;
- a Gyermekút-projekt, szabályozatlan és szabályozott gyermek-út;
- a korai fejlesztés helyzete hazánkban: jogszabályok, a korai ellátás folyamatmodellje;
- a „Gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás” szakszolgáltatása;
- a gyógypedagógus és a család szerepe a korai segítségnyújtásban.

15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről 3. fejezet (4) és (5)

Bod Mária, Gallai Mária, Mózes Eszter és Topolánszky-Zsindely Katalin (2003): *A segítő szakember és a szülők kapcsolata*. In: *Fejlesztő pedagógia* **14.** 1. sz. 56-62.

Borbély Sjoukje (2012): *A szülők és mi*. Budapesti Korai Fejlesztő Központ, Budapest. https://www.prae.hu/prae/gyoszeetc.php?aid=666&menu_id=106&type=4

Borbély Sjoukje (2015): *A nevelési tanácsadás mint a korai intervenció fontos területe* *Gyermeknevelés*, 3(2), 187–202

Danis Ildikó (2015): *A csecsemő- és kisgyermekkori lelki egészség támogatásának helye a koragyermekkori intervencióban*. In: *Gyógypedagógiai szemle*, **43.** 2.sz. 100-116.
http://www.prae.hu/prae/content/gyosze/GYOSZE_2015_02_web.pdf

Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igény Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért (2005): *Korai fejlesztés. Az európai helyzet elemzése. Kulcstényezők és ajánlások*. https://www.european-agency.org/sites/default/files/early-childhood-intervention-analysis-of-situations-in-europe-key-aspects-and-recommendations_eci_hu.pdf

Kereki Judit (2010): *A koragyermekkori intervenció rendszerének anomáliái és jó gyakorlata*. In: *Gyógypedagógiai szemle*, **38.** 1.sz. 32-45.

http://epa.oszk.hu/03000/03047/00048/pdf/EPA03047_gyosze_2010_1_032-045.pdf

Kereki Judit (2013): *A koragyermekkori intervenció rendszer működésének legfontosabb problématerületei és fejlesztési lehetőségei*. In: *Gyógypedagógiai szemle*, **41.** 1.sz. 23-38.

https://epa.oszk.hu/03000/03047/00059/pdf/EPA03047_gyosze_2013_1_023-038.pdf

Kereki Judit és Szvatkó Anna (2015): *A koragyermekkori intervenció, valamint a gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés, oktatás és gondozás szakszolgálati protokollja*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest. <http://www.pedagogiai-szakszolgalat.hu/files/dokumentumok/koragyermekkori-intervencio-gyogypedagogiai-tanocsados-korai-fejlesztos-oktatos-gondozas-szakszolgalati-protokoll.pdf>

Lányiné Engelmayer Ágnes (2012): *Intellektuális képességszavar és pszichés fejlődés*. Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest. 147-205.

Magyar Adél Márta (2015): *Szakmaközi együttműködés a koragyermekkori intervencióban*. Digitális tananyag „Mentor(h)áló 2.0 Program” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt. SZTE JGYPK, Szeged. <http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/szakmaiegyuttmukodes/index.html>

Meszéna Tamásné (szerk.) (2019): *Kaleidoszkóp. Rendszerszemléletben a korai terápia háromszög*. CSBO Nonprofit Kft. Budapest. https://gyermekut.hu/pdf/Kaleidoszkop_e-verzio.pdf

Radányi Katalin (2013): *A legbelső kör – a család*. ELTE BGGYK. Budapest.

- http://www.eltereader.hu/media/2017/02/Radvanyi_Legbelso_kor_a_csalad_READER.pdf
- Rosta Katalin (2006, szerk.): *Add a kezed! A korai fejlesztés és speciális óvodai nevelés programja*. Logopédia Kiadó, Budapest. 7-14.
- Rosta Katalin és Wágner Pálné (2006): Az ELTE Speciális Gyakorló Óvoda és Korai Fejlesztő Módszertani Központ története 25 év tükrében. In: Rosta Katalin (szerk.): *Egy negyedszázados nevelő-fejlesztő munka tapasztalatai*. Logopédiai Kiadó, Budapest. 11-24.

5. A családközpontú koragyermekkori intervenció gyakorlata.

- ágazatközi és együttműködés a szabályozott korai gyermekútban;
- a partnerség és team a „Gyógynevelési tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás” pedagógiai szakszolgálati ellátásban,
- vizsgálatok korai életkorban és jelentős értelmi elmaradás esetén,
- a korai gyógynevelési fejlesztés területei,
- módszerek, terápiás eljárások,
- az egyéni fejlesztési terv elkészítésének alapidokumentumai,
- munka a családdal.

Borbély Sjoukje (2012): *A szülők és mi*. Budapesti Korai Fejlesztő Központ, Budapest. Csepregi András (szerk.) (2019): Ajánlások a fejlődési zavarok és az érzékszervi fogyatékoságok korai szűréséhez, állapotmegismeréséhez. Módszertani kézikönyv. CSBO Nonprofit Kft. Budapest.

https://gyermekut.hu/pdf/ajanlasok_e-verzio.pdf

Czeizel Barbara (2010): A családközpontú koragyermekkori intervenció és fejlesztés. In: Radványi Katalin (szerk.): *Másképp? Intellektuális fogyatékosággal élő emberek gyógynevelésüknek tankönyve*. ELTE BGGYK, Budapest. 49-55.

http://www.eltereader.hu/media/2020/04/M%C3%A1sk%C3%A9pp-jegyzet_READER.pdf

Gál Zita: Gyógynevelési pszichodiagnosztika. 11. lecke. SZTE JGYPK Gyógynevelési képző Intézet. „Mentor(h)áló 2.0 Program” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Gyogypedagogiai%20pszichodiagnosztika/11_1_ecke_vizsgalatok_korai_letkorban_s_rtelmi_elmarads_esetn.html

Kereki Judit (2015): A koragyermekkori intervenció rendszere – utak és kapcsolódások. In:

Gyermeknevelés. 3. 2. sz. 55–76. http://gyermeknevelés.tok.elte.hu/6_szam/pub/kereki.pdf

Kereki Judit – Szvatkó Anna (2015): A koragyermekkori intervenció, valamint a gyógynevelési tanácsadás, korai fejlesztés, oktatás és gondozás szakszolgálati protokollja. Educatio Nonprofit Kft.

Kereki Judit (2015): Kliensút Kalauz. Educatio Nonprofit Kft.

Kereki Judit (2013): A koragyermekkori intervenció rendszer működésének legfontosabb problématerületei és fejlesztési lehetőségei. In: Gyógynevelési szemle, 41. 1. sz. 23-38.

Kereki Judit - Tóth Anikó (szerk.) (2019): Lépések I-II. Módszertani kézikönyv. Családbarát Ország Nonprofit Kft. Budapest. https://gyermekut.hu/pdf/Lepesek_I_e-verzio.pdf

https://gyermekut.hu/pdf/Lepesek_II_e-verzio.pdf

Kissné Haffner Éva- Alkonyi Mária (1991): *Ők és mi. DOWN szindrómás csecsemők és kisgyermekek korai fejlesztése*. https://www.downalapitvany.hu/sites/default/files/OkesMi_0.pdf

Magyar Adél Márta (2015): Szakmai együttműködés a koragyermekkori intervencióban.

Digitális tananyag. „Mentor(h)áló 2.0 Program” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt. SZTE JGYPK, Szeged.

<http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/szakmaiegyuttmukodes/index.html>

Meszéna Tamásné (szerk.) (2019): Kaleidoszkóp. Rendszerszemléletben a korai terápiás háromszög. CSBO Nonprofit Kft. Budapest. https://gyermekut.hu/pdf/Kaleidoszkop_e-verzio.pdf

Prónay Beáta, Góczán-Szabó Ildikó, Daritsné Rajzó Éva, Jánosiné Kakuk Sarolta és Németh

Tünde (2015): Korai reguláció, atipikus fejlődés és integrált szülő-csecsemő/kisgyermek konzultáció. In: *Gyógynevelési Szemle*. 43. 1. sz. 1-12.

http://www.prae.hu/prae/content/gyosze/GYOSZE_2015_1_web.pdf

Radványi Katalin (2006): Feszültségek a fogyatékos gyermekek szülei és a szakemberek között. In: Fáyiné Dombi Alice (szerk.): *A gyógynevelési képzés elmélete és gyakorlata*. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Főiskolai Kar, Szeged, 37-40.

Rosta Katalin (2006, szerk.): *Add a kezed! A korai fejlesztés és speciális óvodai nevelés programja*. Logopédia Kiadó, Budapest. 7-112.

Rosta Katalin (2006, szerk.): *Egy negyedszázados nevelő-fejlesztő munka tapasztalatai*. Logopédiai Kiadó, Budapest. 235-288.

6. Pedagógiai tartalom az értelmileg akadályozott gyermekek és tanulók köznevelési intézményeiben

- az értelmileg akadályozott gyermek és tanuló életútja a szakértői vizsgálatától a készségfejlesztő iskola befejezéséig,
- a fejlesztés, nevelés és oktatás tartalmának központi szabályozása a köznevelés egyes intézményeiben,
- a fejlesztés, nevelés és oktatás helyi szintű szabályozása (pedagógiai programtól az egyéni fejlesztési tervekig),
- terápiás lehetőségek a komplex személyiségfejlesztés érdekében,
- az egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs foglalkozások.

irányelvek és kerettantervek

Ari Pálma Katalin és Czibere Csilla (2006, szerk.): *Ajánlások értelmileg akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez – Életpálya-építés*. sulNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési KHT, Budapest.

Csákvári Judit (2006, szerk.): *Ajánlások értelmileg akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez – Szociális-életviteli és környezeti kompetenciák*. sulNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési KHT, Budapest. <http://kooperativ.hu/szockomp/ajanlasok/szocialis-04.pdf>

Csákvári Judit (szerk. 2006): *Inkluzív nevelés Ajánlások értelmileg akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez Szociális, életviteli és környezeti kompetenciák*.

Domonkos Ágnes (2005): Szempontok az egyéni fejlesztési tervekhez. In: Rosta Katalin (szerk.): *Add a kezéd! A korai fejlesztés és speciális óvodai nevelés programja*. Logopédia Kiadó, Budapest. 271-288.

Hatos Gyula (2008): *Az értelmi akadályozottsággal élő emberek: nevelésük, életük*. APC-Stúdió, Gyula. 155-230.

Kádárné Monori Éva és Pál-Horváth Rita (2012): Szempontok tanulásban akadályozott és értelmileg akadályozott tanulók iskolai együtt-fejlesztéséhez. In: *Gyógypedagógiai szemle*. **40.** 3. sz. 226-232.

Kajáry Ildikó (2005, szerk.): *Tanulmányok az értelmileg sérült gyermekek nevelése és oktatása témaköréből*. Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Készségfejlesztő Speciális Szakiskola, Budapest.

Kajáry Ildikó (2010, szerk.): *Siker – Öröm – Fejlődés*. Tanulmánykötet. Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Készségfejlesztő Speciális Szakiskola, Budapest.

Köböl Erika, Hevesi Tímea Mária és Topál József (2015): *Állatasszisztált foglalkozások*. Digitális tananyag. „Mentor(h)áló 2.0 Program” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt. SZTE JGYPK, Szeged. http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Allatasszisztalt_foglalkozasV2/index.html

M. Nádasi Mária: *A differenciálástól az adaptivitásig*. In: *Fejlesztő pedagógia*, **17.** 6. sz. 4-11.

Máténé Homoki Tünde (2015): *Gyógypedagógiai gyakorlatok kézikönyve*. Digitális tananyag.

„Mentor(h)áló 2.0 Program” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt. SZTE JGYPK, Szeged.

Nagyné Dr. Réz Ilona (2001, szerk.): *Egyéni fejlesztési tervek gyűjteménye*. ELTE BGGYFK, Budapest. <http://www.beszed.hu/repository/645.pdf>

Radicsné Szerencsés Terézia (2008): *Minőségi munka a tanítási órákon*. Módszerek a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztéséhez. APC - Stúdió, Gyula.

Radványi Katalin (1998): *„Ki vagyok én?” Szempontok értelmileg akadályozott gyermekek önismeretének fejlesztéséhez*. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest.

Radványi Katalin (2011): A kompetencia alapú fejlesztés értelmezése a kognitív képességek jelentős elmaradása esetén. In: *Gyógypedagógiai szemle*. **39.** 1. sz. 1-21. http://prae.hu/prae/gyosze.php?menu_id=102&jid=35&jaid=511

Radványi Katalin, Fazekasné Fenyvesi Margit és Radicsné Szerencsés Teréz (2012): A pedagógiai diagnosztika lehetőségei enyhén és középsúlyosan értelmi fogyatékos gyermekek együttnevelésében. In: *Gyógypedagógiai szemle*. **40.** 3. sz. 214-225.

Radványi Katalin, Mede Perla és Regényi Enikő Mária (2010): Az értelmileg akadályozott iskoláskorú gyermekeket ellátó intézmények helyzete – kérdőíves felmérés eredményei. In: *Gyógypedagógiai szemle*. **38.** 1. sz. 14-23. http://www.prae.hu/prae/content/gyosze/gyosze_2010_1_ok_2.pdf

Rózsáné Czigány Enikő (2006): Sajátos nevelési igényű tanulók – Egyéni fejlesztési terv készítése In:

Szabó Borbála (szerk. 2006): Inkluzív nevelés Ajánlások értelmileg akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. 5-37.

7. A kommunikáció fejlődése és fejlesztése értelmileg akadályozott személyeknél

- az értelmileg akadályozott gyermek és tanuló kommunikációjának jellemzői,
- az értelmileg akadályozott gyermek kommunikációs kompetenciájának mérése,
- a kommunikáció fejlesztése a kommunikáció tantárgy keretében 1-12. osztályban,
- a kommunikáció fejlesztése más tantárgyak keretében,
- a könnyen érthető kommunikáció mint módszer,
- az alternatív kommunikáció formái értelmileg akadályozott személyeknél.

Buda Béla (1986): *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Animula Kft, Budapest.

Domonkos Ágnes (2005): Útmutató értelmileg akadályozott óvodáskorú gyermekek anyanyelvi fejlesztéséhez. In: Rosta Katalin (szerk.): *Add a kezdet!* A korai fejlesztés és speciális óvodai nevelés programja. Logopédia Kiadó, Budapest. 289-332.

Göbl Richárd, Horváth M. Szabolcs, Királyhegyi Péter, Lukács Tímea, Nagy Attila és Vájer Eszter (2001): *A kommunikáció fejlődése és idegi eredetű zavarai*. Animal-Med Kft., Budapest.

Gönczi Rita honlapja: Könnyen érthető kommunikáció – könnyen érthető élet.
<http://konnyenertheto.gonczipita.hu/category/hirek/>

Havasi Ágnes (2003): *Vizuális segítség autizmussal élő személyek kommunikációjának fejlesztésében*. Foglalkozáspolitikai Munkaügyi Minisztérium, Budapest.
<https://mek.oszk.hu/10600/10681/10681.pdf>

Heiszer Katalin és Marton Klára (2014): Williams-szindrómával élő személyek nyelvi jellemzőinek vizsgálata participatív kutatás keretében. In: *Gyógypedagógiai Szemle*. 42. 4.sz. 268-283.
http://www.prae.hu/prae/gyosze.php?menu_id=102&jid=51&jaid=712

Információ mindenkinek. *A könnyen érthető kommunikáció európai alapelvei*. Kiadó: az Inclusion Europe. On-line: http://www.inclusion-europe.org/pathways2/images/Information_for_all-HU.pdf

Kálmán Zsófia (2004): A gyógyító pedagógia legifjabb ága: augmentatív és alternatív kommunikáció. In: Gordosné Szabó Anna (szerk.): *Gyógyító pedagógia*. Medicina Kiadó Rt., Budapest, 433-459.

Kocsisné Kálló Veronika, Túriné Gál Anikó és Ruzsics Ilona (2015): *Kommunikáció fejlődése és fejlesztése értelmileg akadályozott személyeknél*. Digitális tananyag. „Mentor(h)áló 2.0 Program” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt. SZTE JGYPK, Szeged.
http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Kommunikaci_fejldse_s_fejlesztse_rtelmileg_akadlyozott_szemlyeknl/index.html

Lukács Ágnes, Pléh Csaba és Racsmány Mihály (2008): Szabályos és kivételes morfológia Williams-szindrómában. In: Gervain Judit és Pléh Csaba (szerk.): *A láthatatlan nyelv*. Gondolat, Budapest.

Pléh Csaba, Palotás Gábor és Lőrök József (2007): Egy nyelvfejlődési szűrővizsgálati módszer, a PPL bemutatása. In: Racsmány Mihály (szerk.): *A fejlődés zavarai és vizsgálómódszerei*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 73-83.

Radányi Katalin (1993): *Az értelmi akadályozottak kommunikációja*. Szöveggyűjtemény.

Bárcki Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest.

Radányi Katalin (2006): A kommunikáció és a beszéd fejlesztése az értelmileg akadályozott gyermekeknél. In: Varga Imre (szerk.): *Speciális didaktika*. APC-Stúdió, Gyula. 28-66.

Radányi Katalin és Pléh Csaba (2002): Középsúlyos értelmi fogyatékos iskoláskorú gyermekek beszédének néhány nyelvtani jellemzője. *Pszichológia*, 22. 3. sz. 245-263.

Radányi Katalin (2005) *A kommunikáció és a beszéd fejlesztése az értelmileg akadályozott gyermekeknél* In: Varga I (szerk.): *Speciális didaktika* Gyula: APC Stúdió

Rohár Alexandra (2016) *Down-szindrómás személyek nyelvi képessége* Gyógypedagógiai Szemle, 44(3) 195–215

Szabó Borbála (szerk. 2006): Inkluzív nevelés Ajánlások értelmileg akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Szövegértés-szövegalkotás. 5-37.
<http://www.kooperativ.hu/szovegertes/ajanlasok/szovegertes-04.pdf>

Szemelrock Zsannett (2012): A Hublow elmélet megközelítésének gyakorlati megvalósítása alternatív kommunikációs eszközökkel az értelmileg akadályozott gyermekek iskolai csoportjában. In: *Gyógypedagógiai Szemle*. 40. 3. sz. 259-263.
http://prae.hu/prae/gyosze.php?menu_id=102&jid=40&jaid=591

8. A kultúrtechnikák tanítása az értelmileg akadályozott tanulók iskoláiban

- a kognitív képességek jellegzetességei és fejlesztése értelmileg akadályozott gyermekeknél,
- a kultúrtechnikák tanításának előfeltételei, az előkészítő időszak feladatai,
- a tananyagszervezés sajátosságai, módszertani alapelvek, általános és speciális eszközök.

Daubnerné Pogány Eszter (2010): Képességfejlesztés a matematikában a Montessori eszközök segítségével. In: Kajáry Ildikó (szerk.): *Siker – Öröm – Fejlődés*. Tanulmánykötet. Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Készségfejlesztő Speciális Szakiskola, Budapest. 41-54.

Fazekasné Fenyvesi Margit (2000): A beszédhanghallás, mint a beszéd, olvasás, írás fontos feltétele az értelmi fogyatékosoknál. In: *Gyógypedagógiai Szemle*, **28**. 3. sz. 168-191.

https://epa.oszk.hu/03000/03047/00055/pdf/EPA03047_gyosze_2012_1_001-013.pdf Hatos Gyula (2008): *Az értelmi akadályozottsággal élő emberek nevelésük, életük*. APC Kiadó, Gyula. 210-230.

Józsa Krisztián (2000): A számlálási készség kritériumorientált fejlesztése. Az elemi számlálási készség, mint kritikus kognitív készség. *Új Pedagógiai Szemle*, **50**. 6-7. sz. 270-278. <http://ofi.hu/szamlalasi-keszseg-kriteriumorientalt-fejlesztese>

Józsa Krisztián (2006, szerk.): *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése*. Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest.

Kajáry Ildikó és Ruttkay Leventéné (2006, szerk.): *Ajánlások értelmileg akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez - Matematika*. <http://users.atw.hu/eselyped/szakszolgalat/utazletolt/Matematika/4.pdf>

Márkus Attila (2007): *Számok, számolás, számolászavarok*. Pro Die Kiadó, Budapest.

Mede Perla (2010): Értelmileg akadályozott gyermekek olvasás-írás tanítása. In: Radványi Katalin (szerk.): *Másképp? Intellektuális fogyatékosággal élő emberek gyógypedagógusainak tankönyve*. ELTE BGGYK, Budapest. 63-76.

Mede Perla (2010): Értelmileg akadályozott gyermekek számolás-mérés tanítása. In: Radványi Katalin (szerk.) *Másképp? Intellektuális fogyatékosággal élő emberek gyógypedagógusainak tankönyve*. ELTE BGGYK, Budapest. 101-116.

Radványi Katalin (1994): Az olvasás-írás elemeinek tanítása. In: Hatos Gyula és Radványi Katalin (szerk.): *Tanítás a foglalkoztató iskolában*. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest. 84-121.

Radványi Katalin (1997): Értelmileg akadályozott tanulók kultúrtechnikákat megalapozó képességfejlesztése az iskoláskor kezdetén. *Gyógypedagógiai Szemle*, **25**. 4. sz. 260-267.

Ranschburg Jenőné (2005): Módszertani segítség értelmileg akadályozott tanulók olvasás-írás tanításához. In: Kajáry Ildikó (szerk.): *Tanulmányok az értelmileg sérült gyermekek nevelése és oktatása témaköréből*. Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Készségfejlesztő Speciális Szakiskola, Budapest. 31-48.

Szabó Borbála (2006, szerk.): *Ajánlások értelmileg akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez – Szövegértés- szövegalkotás*. sulíNova Közoktatás- fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési KHT, Budapest. <http://www.kooperativ.hu/szovegertes/ajanlasok/szovegertes-04.pdf>

9. A motoros képességek fejlesztése

- az értelmileg akadályozott személyek mozgásfejlesztését befolyásoló tényezők,
- a mozgásnevelés foglalkozások felépítése, didaktikai szempontok óvodai, iskolai és felnőtt csoportok esetén
- az iskolai mozgásnevelés, testnevelés foglalkozások speciális felépítése, módszerei,
- a testi nevelés tanórán kívüli színterei, sportlehetőségek, tehetséggondozás
- differenciálás speciális módszereket igénylő mozgásállapotok esetén (pl. cerebrálparézis, Down-szindróma, gerincferdülés), a gyógypedagógus kompetenciája

Barthel Betty (2003): Az értelmileg akadályozottak mozgását befolyásoló tényezők, sajátos testnevelési és sportoktatási feladataik. In: Benczúr Miklósné (szerk.): *Adaptált testnevelés és sport I-II*. Fonesz, Budapest.

Barthel Betty (2005): *A mozgásnevelés sajátosságai és módszertana*. In: Varga Imre (szerk.): *Speciális didaktika I*. Szeged, APC-Stúdió. 70-121.

Boronyai Zoltán, Király Tibor, Pappné Gazdag Zsuzsanna és Csányi Tamás (2015): *Mozgásfejlesztés*,

- ügyességfejlesztés mozgáskonceptiók megközelítésben. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest. (TESIM. Testnevelés Módszertani Könyvek)
<https://www.scribd.com/document/343598840/TESIM-Mozgasfejlesztes-Ugyességfejlesztes-Mozgaskoncepcios-Megkozelitesben>
- Buday József (2007): *Értelmi fogyatékos gyermekek testi fejlődése*. MAGYE, Budapest. Farmosi István (2011): *Mozgásfejlődés*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Gruiz Katalin (2003): Értelmi fogyatékos személyek sportja. In: Benczúr Miklósné (szerk.): *Adaptált testnevelés és sport*. I-II. Fonesz. Budapest.
- Nádaskay Ildikó (2005): Értelmileg akadályozott tanulók mozgásállapot felmérése. In: Kajáry Ildikó (szerk.): *Tanulmányok az értelmileg sérült gyermekek nevelése és oktatása témaköréből*. Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Készségfejlesztő Speciális Szakiskola, Budapest. 177-182.
- Pető Ildikó (2012): A szenzoros feldolgozás zavara. 5. fejezet: Fejlesztő terápiák és eszközök. Belvedere Meridionale Kiadó, Szeged. 105-120.
- Regényi Enikő Mária (2010): Mozgásjellemzők és fejlesztésük értelmileg akadályozott személyeknél. In: Radványi Katalin (szerk.): *Másképp?*. ELTE BGGYK, Budapest. 117- 135.
- Reményi Tamás, Rega Schaeffgen és Gereben Ferencné (2015): Szenzoros integrációs terápiák alkalmazása a gyógypedagógiai fejlesztő munka gyakorlatában. In: *Gyógypedagógiai Szemle*. 43.2. sz. 146-155.
http://www.prae.hu/prae/content/gyosze/GYOSZE_2015_02_web.pdf
- Rosta Katalin (2006, szerk.): *Add a kezdet!* A korai fejlesztés és speciális óvodai nevelés programja. Logopédia Kiadó, Budapest. 42-48., 130-148., 163-183.
- Szabó Borbála (2005): *Mozdulj rá!* Logopédiai Kiadó, Budapest.
- Virányi Anita (2013): *A motoros képességek fejlesztésének módszertana*. ELTE BGGYK. Budapest. Digitális tananyag. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2009-0007_motoros_kepessegek_fejlesztese_nek_modszertana/TANANYAG/07_1_2.html

10. Felkészítés a munkavégzésre

- értelmileg akadályozott fiatalok munkaképességének jellemzői,
- a készségfejlesztő iskola szerepe a munkára felkészítésben,
- Munkahelyi Gyakorlat Program, Támogatott foglalkoztatás,
- joggyakorlatok, innovatív kezdeményezések hazai és nemzetközi példákkal.

- Barthel Betty (szerk.) (2022) [Az értelmileg akadályozott felnőttek gyógypedagógiai kísérése: múlt, jelen, jövő](#) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest
- Bognár Virág (2008): Értelmi sérült fiatalok felnőtté válása. Ismerkedés a munka világával és a család Előadásvázlat (2008. május 30-31. 'Új ifjúság' című konferencia)
http://szociologia.hu/dynamic/BognarV_tanulmany.pdf
- Bruckner László, Gulyásné Fehér Ildikó, Kovács Anikó és Nagy Orsolya (2011): A munkaerőpiacra való felkészítés feltételei és lehetőségei az oktatási intézményekben. In: *Esély*. 6. <http://fszk.hu/wp-content/uploads/2016/06/Esely-2011-6.pdf>
- Faragóné Bircsák Márta (2011): Rehabilitáció, munkavállalás, avagy az élethosszig tartó segítségnyújtás. In: Papp Gabriella (szerk.): *A diagnózistól a foglalkozási rehabilitációig*. ELTE BGFK- ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. [https://www.scribd.com/doc/304989739/A- Diagnozistol-a-Foglalkozasi-Rehabilitacioig-2011](https://www.scribd.com/doc/304989739/A-Diagnozistol-a-Foglalkozasi-Rehabilitacioig-2011)
- Fehér Ildikó, Schmitsek Szilvia, Schüttler Vera és Szauer Csilla (2010): Az EU 2020 Stratégia és a fogyatékos emberek számára hozzáférhető szakiskolai innovációk Magyarországon. In: *Gyógypedagógiai Szemle*, 38. 204-215.
http://www.prae.hu/prae/gyosze.php?menu_id=102&jid=33&jaid=482
- Jásper Éva és Csányi Zsuzsanna (2009): *Támogatott foglalkoztatás szolgáltatás*. ELTE BGGYK, Budapest. 8-13. <http://mek.oszk.hu/10000/10030/10030.pdf>
- Kerettanterv a készségfejlesztő iskolák számára.
<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK16220-2R.pdf>
- Nagy Dóra (2015): A Munkahelyi Gyakorlat Program intézményi megvalósulásának vizsgálata. In: *Gyógypedagógiai Szemle*. 43.1. sz. 49-63.
http://www.prae.hu/prae/gyosze.php?menu_id=102&jid=52&jaid=724
- Palkovics Rozália Natália (2007): *Munkahelyi Gyakorlat Módszertani Kézikönyv – Értelmileg akadályozott tanulók munkavállalását elősegítő komplex program 2. átdolgozott kiadás*. Salva Vita Alapítvány – Fekete Sas Kiadó, Budapest.

- Radványi Katalin (2004): Az értelmi akadályozottsággal élő fiatalok speciális munkára felkészítésének jelene és jövője. In: *Szakképzés az esélyteremtés jegyében*. Szemelvények a fogyatékossgal élő fiatalok szakképzési koordinációs bizottsága tagjainak munkáiból. Nemzeti Szakképzési Intézet. 24.
- Selmeci László (2012): Innováció a készségfejlesztő speciális szakiskolai képzésben. In: *Gyógypedagógiai szemle*, 40. 3. sz. 271-273. https://www.prae.hu/prae/gvosze.php?menu_id=102&jid=40&jaid=594
- Szauer Csilla, Dávid Andrea, Fehér Ildikó és Végh Katalin (2011): A Lisszaboni célkitűzések és a Koppenhágai folyamat, avagy hogyan segítheti az értelmi fogyatékos diákok munkaerő-piaci beilleszkedését a modernizálódó európai és hazai szakképzési rendszer In: Papp Gabriella (szerk.): *A diagnózistól a foglalkozási rehabilitációig*. ELTE BGGyK - ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Varga Imre (2005): Értelmileg akadályozott fiatalok munkára felkészítése. In: Varga Imre: *Speciális didaktika I.* APC-Stúdió, Gyula. 154-179.

11. Értelmileg akadályozott felnőttek önálló életvitelének támogatása. Cselekvőképesség és önérvényesítés.

- értelmileg akadályozott felnőttek jogai a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény tükrében, különös tekintettel a cselekvőképességre.
- önérvényesítés jelentősége, önérvényesítő mozgalmak
- gondnokság és támogatott döntéshozatal bemutatása és összehasonlítása
- lakhatás feltételei és formái
- lehetőségek az értelmileg akadályozott személyek foglalkoztatására (szegregált és integrált lehetőségek bemutatása példákkal)

- a *Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény* (és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv) kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény megfelelő cikkei
- a *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* Második Könyv
- a *támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény*
- az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB 2709/2016. számú ügyben (Jelentés a gondnoksági rendszer vizsgálatáról)
- az EPSA és az ÉFOESZ önérvényesítő tagozatának weboldalai
- Barthel Betty (szerk.) (2022) [*Az értelmileg akadályozott felnőttek gyógypedagógiai kísérése: múlt, jelen, jövő*](#) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest
- Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (99) 4-es Ajánlása a Cselekvőképtelen Nagykorúak Jogi Védelméről http://epa.oszk.hu/02300/02334/00002/pdf/EPA02334_Fundamentum_2000_02_103-107.pdf
- Gurbai Sándor (2015): *A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében*. PPKE Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest. https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Gurbai_dolgozat_kut.pdf
- Hadi Nikolett (2013): *A fogyatékossgal élő személyek alapjogai*. PTE ÁJK Doktori Iskola, Pécs (III. A cselekvőképesség gyakorlása. 124-133.
- Halmos Szilvia (2016): *A fogyatékossgal orvosi és társadalmi modelljének szintézise, különösen a munkajog területén*. PPKE Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest (C. rész V. fejezet: A munkához jutás és a munkában való részvétel jogi akadályainak elhárítása: a cselekvőképességre vonatkozó megfelelő szabályozás pp. 170-235.) https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Dolgozat_Halmos_2016jan11.pdf
- Jakab Nóra (2011): *A támogatott döntéshozatal elméleti és gyakorlati kérdései Kanadában*. Sectio Juridica et Politica, Tomus XXIX/2. Miskolc. 435-459. https://matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_29_2_2011/ISSN_0866-6032_tomus_29_2_2011_435-459.pdf
- Központi Statisztikai Tükör (2012): A gondnokság alatt állók helyzete. In: *Statisztikai Tükör* VI. évf. 45. szám. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/gondnoksag11.pdf>
- Mesterházi Zsuzsa és Könczai György (2009, szerk.): *Fogyatékossgal és Társadalom*. 2009/3-4. szám ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar - ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Molnár Hella (2016): *Az ellátás visszautasítása jogának egyes kérdései – az Alkotmánybíróság határozataira és a Ptk. cselekvőképességre vonatkozó megújult szabályaira figyelemmel*. Állam- és Jogtudomány. LVII. évf. 4. sz. 75-90. http://real.mtak.hu/43480/1/2016_04_Molnar_Hella.pdf
- NFSZK kiadványai a lakhatás témaköréből: <https://fszk.hu/kiadvany-tematerulet/intezmenyi-ferohely-kivaltas/>

- Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 14. sz. *módszertani levele* az igazságügyi pszichiátriai vizsgálatokról és véleményezésről
- Párkányi Eszter (2014): A cselekvőképességet érintő eljárások dilemmái. In: *Esély*, 5.sz.
http://www.esely.org/kiadvanyok/2014_5/2004-5_1-2_parkanyi_cselekvokepesseget_erinto.pdf
- Verdes Tamás – Scharle Ágota – Váradi Balázs (2011): Intézet helyett. *Esély* 2011/4
http://www.esely.org/kiadvanyok/2011_4/01averdes.indd.pdf
- Verdes Tamás (2008): Jogok a jóléti présben – a cselekvőképtelenség és az értelmi fogyatékoság problematikájához a rendszerváltás utáni Magyarországon. In: Bass László (szerk.): *Amit tudunk, és amit nem... az értelmi fogyatékos emberek helyzetéről Magyarországon*. Kézenfogva Alapítvány, Budapest
- Verdes Tamás és Tóth Marcell (2010): *A per tárgya*. Gondnokság alá helyezett személyek társadalmi kirekesztődésének mozgásformái a rendszerváltás utáni Magyarországon. ELTE Eötvös Kiadó Kft., Budapest

12. A súlyosan-halmozottan fogyatékos emberek gyógypedagógiai segítése, nevelése

- a súlyos-halmozott fogyatékoság gyógypedagógiai fogalma, a fogalom meghatározásának nehézségei,
- a gyógypedagógiai nevelés és fejlesztés területei, tartalma,
- az intézményes szolgáltatások Magyarországon: az ellátás lehetőségeinek változásai napjainkig,
- a fejlesztő nevelés és oktatás az Irányelvekben
- társadalmi hátrányok és jogegyenlőtlenségek: a szemléletformálás szükségessége és lehetőségei

- Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft. (2018, szerk.): *Tíz év a fejlesztő nevelés-oktatásban*. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft. Budapest. <http://fszk.hu/wp-content/uploads/2018/02/10-ev-a-fejleszto-neveles-oktatásban.pdf>
- Járhat ő is iskolába!* – nyertes pályázóink tapasztalatai a fejlesztő iskolai oktatás elindításáról. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest. 9-22. <http://fszk.hu/wp-content/uploads/2016/05/jarhat-o-is-iskolaba.pdf>
- Könczei György (sorozatszerk. 2009) *Fogyatékoságtudományi tanulmányok*. VII. A súlyos és halmozott fogyatékosággal élő emberek helyzete Magyarországon I, II. (tanulmánykötetek). ELTE BGGYK, Budapest 101-107.
<http://mek.oszk.hu/09500/09512/09512.pdf>
- Márkus Eszter (2000): Képzési kötelezettség vagy tankötelezettség? In: *Gyógypedagógiai Szemle*, 28. kln. sz. 100-110
- Márkus Eszter (2003, szerk.): *IME Ismerkedés, Megértés, Együttlét Súlyos-halmozott fogyatékosággal élő emberek életének kísérése*. Kézenfogva Alapítvány, Budapest.
- Márkus Eszter (2004): A súlyosan-halmozottan sérült személyek pedagógiájának kialakulása. In: *Gyógypedagógiai Szemle*, 97-104.
http://epa.oszk.hu/03000/03047/00025/pdf/EPA03047_gyosze_2004_2.pdf
- Márkus Eszter (2004): Különleges élethelyzetű, súlyosan-halmozottan sérült emberek pedagógiai kísérése. In: Gordosné Szabó Anna (szerk.): *Gyógyító pedagógia*. Medicina Kiadó, Budapest. 271-294.
- Márkus Eszter: Az érzékelés-észlelés fejlesztésének lehetőségei. 1-14.
http://keppeljellel.atw.hu/files/dr_markus_eszter.pdf
- Radványi Katalin (2006): Néhány szempont az oktatási törvény módosításához. A halmozottan sérültek fejlesztő iskolájáról. In: *ÉTA Hírlevél* VI. 3.sz. 9-12. <http://eta-szov.hu/2006/03/18/hirlevel-2006-marcus/#nehany>
- Salné Lengyel Mária (2008, szerk.): „Az emberi és dologi világ feltárulása” *Fejlesztő Pedagógia* 19. 4. sz.
- Tiszai Luca (2023): *Az élet minden területén... A súlyos-halmozott fogyatékoságról a mai kutatások fényében*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Varga Imre (2009): A halmozottan sérült, súlyosan akadályozott gyermekek nevelése, ellátása. In: Chaloupka Lubos és Varga Imre: *Tanulmányok a speciális pedagógia területéről*. Sapientia, Bratislava. 97-139.